עולת ראיה — שיר השירים

מנהגם של ישראל לקרוא עם קבלת שבת שיר־השירים, שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים", "ואין בכל השבוע שעה מקודשת כשעה זו, שאז ניכר ומתגלה תוספת אור קדושת השבת בגוף האדם" (פתח הדביר, אורח־חיים רס). "ואומר אני שראה שלמה ברוה"ק, שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה, חורבן אחד חורבן, ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון, ולזכור חבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים, לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה, ויזכרו את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים. ויסד ספר הזה ברוה"ק בל' אשה צרורה אלמנות חיות, משתוקקת על בעלה, מתרפקת על דודה, מזכרת אהבת נעוריה אליו ומודה על פשעה, אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה, אשר בהם נקשר עמה באהבה עזה, להודיעה כי לא מלבו ענה ולא שילוחיה שילוחין, כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אליה" (רש"י, הקדמת פירוש שיר השירים). "בערב שבת קודש צריכים לעסוק בתשובה על כל העבר בימות החול, כדי לקבל קדושת שבת בלא שום מניעה מכל דבר חטא ועון" (אורות התשובה יד לג). "וישראל שנקראו ראשית היא כנסת ישראל המשולה בשיר השירים לכלה, שקראה הכתוב בת ואחות ואם, וכבר בא להם זה במדרש "בעטרה שעטרה לו אמו"במקומות רבים" (רמב"ן בראשית א). "ופרי השבוע יום השבת, מפני שהוא מעומד להדבק בענין האלהי, ועבודתו בשמחה לא בכניעה". "וכבר נקבצו מותרים מקדירים עם אורך השבוע, לא יתכן לטהרם ולנקותם אלא בהעמדת עבודת יום עם מנוחת הגוף, ואז ירצה הגוף בשבת את אשר חסר לו משאת הימים, ויהיה נכון לעתיד, וכן הנפש תזכור מה שאסרה עם טרדת הגוף, וכאילו היא ביום ההוא מתרפאה מחולי שקדם ומתעתדת למה שידחה ממנה החולי בעתיד, דומה למה שהוה עושה איוב בכל שבוע בבניו" (ר' יהודה הלוי, כוזרי ג ה). "דע כי צריך האדם להכין עצמו ולקבל אור תוספת שבת בימי החול בענין זה. כי הלא בשבת נתוסף לאדם תוספת המגיע אל הנר"נ. וכבר ידעת, כי יש אדם זוכה לקנות תוספת זה מפאת נשמתו ממש, ויש מי שאיננו מקבל רק ע"י כללות העולמות לבד, ויש מי שאין לו רק נפש לבד ומקבל תוספת נפש מפאת נפשו עצמו לבד, אך תוספת רוח ונשמה תבוא בו בסוד כללות העולמות לבד". "וצריך האדם לכוין כדי שישאר לו איזה תוספת ממנו לימי החול, ובזה יכונו דרכיו אם יכוין היטיב, ומובטח לו שלא יחטא ולא יבואו החטאים על ידו ולא יקטרג בו היצה"ר, והכל כפי הכוונה". "וג' ימי השבוע האחרונים הם מן שבת הבאה – וביום ו' יכוין לקבל תוספת נשמה, ועי"כ יבאו ג' תוספות אלו ביום השבת" (פרי עץ חיים, שער השבת פרק א). "היחיד מתנער מחיי החול לפרקים קרובים, – בכל שבת. "בא שבת באה מנוחה", מתחלת הנפש להשתחרר מכבליה הקשים, "ביום הניח ד' לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה אשר עובד בך", ומבקשת היא לה אז נתיבות עליונות, חפצים רוחניים, כפי טבע־מקורה, "טוב להודות לד' ולזמר לשמך עליון, להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות, עלי עשור ועלי נבל, עלי הגיון בכנור". "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם "! יום קדוש, אשר בו תתגלה נטית האומה – הנטיה של החיים האלהיים כמו שהם – ביחידיה, אות היא לאומה, שיש בסגולת נשמתה צרך ויכולת להתענג על ד', ונעם אלהי, המתכנס לנקודה רוחנית של נשמה־יתרה, שרוי בלבו של כל יחיד מבניה" (שבת הארץ, הקדמה). "צריך אדם להיות מחובר תמיד עם תמצית הטוב האלהי המקושר בשורש הנשמה של כנסת ישראל כולה, ובזה הוא זוכה לתשובה. כי תמיד יגלו נגד עיניו גרעונותיו וחטאיו, שהם נובעים ממקור ההתנכרות, שהתנכר לאומה האלהית, שהיא צור חוצב ומקור כל הטוב שבו". "ומתוך שכנסת ישראל חובקת בקרבה את הטוב האלהי לא רק לעצמה כ"א לכל העולם, ליקום כולו, הרי הוא בא מתוך הדבקות העזה בתוכיות נשמת האומה – לדבקות באלהים חיים, ע"פ הברכה האלהית המלאה כל, ואור שכינה שורה עליו בכל הדרה ועוזה" (אורות התשובה יג ג). "רעיון התשובה, השרוי באדם תמיד, הוא יסוד כל המעלות הטובות. המחשבה העצבנית, שבאה מתוך הקשר אל עומק התשובה, היא מקור השמחה. התכונה היסודית של התשובה היא ההשערה בגודל השלמות העליונה של האלהות, ומתוך־כך העונות בולטים הרבה מאד. "שתה עונותינו לנגדך, עלומינו למאור פניך". וכיון שמרגישים, שההרגשה של החטא בכל אופן באה היא מתוך ההבהקה האלהית של הנשמה, מתמלאים מזה הרעיון עצמו גיל וגודל אין־סוף, וחדות השמחה האצילית הולכת ומתגברת יחד עם דכאות־הלב של לבוש הנפש, העומדת בדרגת התשובה. התשובה, לפי זה, מביאה לידי גאולה בפרטיות. מתוך הבהירות האלהית, שמתגברת בקרבו, נגאל האדם מכל שעבוד של הכחות הזרים השולטים עליו. והכלל כולו, בהיותו מוכן להרגיש את רעיון התשובה, מיד הוא נגאל, מתוך בהיקות האורה האלהית, השופעת עליו, יחד עם הרעיון של התשובה" (שם טו ט). "כיון שהרצון לשוב בתשובה הוא אמיץ, אע"פ שאין בכחו עדיין לסלק את כל המניעות, צריכים לקבל את ההארה הזאת של התשובה בתור תוכן המטהר והמקדש, עד שלא יזוז, מפני העכובים של אי־השלמת התשובה, מכל רוממות ומכל עליה רוחנית שהיא ראויה לו, ע"פ קדושת הנשמה וצביונה הקדוש. וכשם שזה הוא כלל גדול אצל היחיד, ככה הוא אצל הצבור בכללותו. הארת התשובה ישנה בישראל. התעוררות חפצה של האומה בכללה לשוב אל ארצה אל מהותה, אל רוחה ואל תכונתה, באמת אור של תשובה יש בה. באמת הדבר מתבטא בברור גמור בבטויה של תורה: "ושבת עד ד' אלהיך", "כי תשוב אל ד' אלהיך" (שם יז ב). "אמר ר' עקיבא – שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל" (ידים פ"ג מ"ה). יש אהבה לשם השי"ת שהיא מצד הבריאה והודה, חסד ד' המלא עולם וטובו על בריותיו, ויש אהבה כזאת שהיא מורגשת בנפש מצד עצם מעלת הנפש לאהוב את הטוב הגמור. ואהבה זאת היא עיקר האהבה ויקרה מכל האהבה הנקלטת מבחינת המציאות, וכדי לצייר אותה באמת צריכים כל הציורים הרבים והגדולים שבשיר־השירים. על כן אין העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר־השירים לישראל. "שכל הכתובים קודש ושיר־השירים קודש קדשים" (שם). הספרות, ציורה וחיטובה, עומדים להוציא אל הפעל כל המושגים הרוחניים, המוטבעים בעומק הנפש האנושית. וכל זמן שחסר גם שרטוט אחד הגנוז בעומק הנפש, שלא יצא אל הפעל, עוד יש חובה על עבודת האמנות להוציאו. מובן הדבר, שרק את אותם האוצרות, שבהפתחם מבסמים הם את אויר המציאות, טוב ויפה לפתח. "מכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים" (שבת פח:). אמנם אותם הדברים הגנוזים, שקבורתם היא ביעורם, להם מתוקנת היתד שעל אזינינו לחפור ולכסות. ואוי לו למי שמשתמש ביתידו לפעולה הפכית, למען הרבות באשה. זעזועי הנפש שמצד רגשי האהבה הטבעית, שנוטלת חלק גדול במציאות, במוסר ובחיים, הם ראויים להתפרש ע"י הספרות בכל הצדדים שבהם היא מוציאה אל הפעל את הגנוזות, אבל בשמירה היותר מעולה מנטיה לצד השכרון שיש באלה הרגשות, שמהפך אותם מטהרה טבעית לטומאה מנוולת רק אנשי קודש ראויים להיות שרי קודש. אמנם אם נחשב לחסרון כללי באיזו ספרות, כשלא ימצאו בה אלה הרגשות הפנימיות, שהאהבה מרשמת אותם, באותה האהבה הנהוגה, כמה ראוי לחשב לחסרון אם אותם הזעזועים הרמים והנשאים, שכ"כ פועלים ופעלו ועתידים לפעול על כל טובי בני־אדם ועל כנסת ישראל ביחוד, הנובעים מאהבת אדון כל המעשים, מקור הטוב והחסד, – אלה הרגשות הנאהבים לא יחקקו בספר ויפקד מקומם. היש ערך לעומק רגשהאהבה הזאת, היכילוה, ימים רבים, היכלכלוהו גבהי שחקים. החסרון הזה אמנם נמלא לנו בשיר־האהבה אותו שהוא קודש קדשים, הוא שיר השירים אשר לשלמה. וכמו שמי שהוא חמור לאהבה לא יחוש מה יחפצו משוררי־האהבה בשיריהם הפרטיים, ואם היה יכולת בידו להשפיל את געגועיהם עד כדי טעימת חושו הגס היה עושה כן בשמחת לב ונפש חפצה, כן מי שלבו ערלה, ומוכרחת להיות כן מפני שלא טעם להתנשא אל מרומי הגיוני קודש, ולא חש מעולם נעם אור אהבת צור כל העולמים, איש נבל ולא־חכם כזה לא יוכל להכיל את הרעיון, כי אלה הגעגועים הרבים הפרטיים

הנשאים שבשיר־השירים המה רשמים של האוצר הגנוז בנפש כלל האומה, אשר בחר לו ד' לשמו ולזכרו, מפני שאינו מרגיש כלל שום חסרון בהפקד מקום אלה הרגשות, אשר לא ידעם. אבל מי שלא השהו אלוה חכמה יכיר ויחוש, כי אי־אפשר כלל לאוצר כתבי הקודש, של האומה הקדושה שכל תולדתה מלאה רישומי אהבת נפש לצור־מעוזה, בימי גדולתה והודה על־ידי חסד עליון מלא הוד, ובימי עניה ומרודיה ע"י נהרי נחלי דם ושטף צרות רבות ורעות, אשר כל אלה עוררו את האהבה, חזקוה והוציאוה אל הפועל המורגש, אי־אפשר בשום־אופן שאלה הגעגועים לא ירשמו בספר באוצר הכללי ששם כל הגיוני־קדשנו נחיתים. אמנם מי שבעת שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל יוכל להשיב "כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה„ ובכל נפשך ', מתי יבא לידי ואקיימנו", ולהאריך באותה שעה ב"אחד" עד שיצאת נשמתו, רק הוא יוכל לומר שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר־השירים לישראל, שכל הכתובים קודש ושיר־השירים קודש קדשים. אמנם כנטף מים מני ים, כזיק אחד מלהב אש שעד לב השמים, כאות אחד מספר גדול ורחב־ידים, ידע איש אשר כה רמה נפשו להעריך ג"כ את האהבה הפרטית הטבעית בערכה הטהור, והיו לו האהבה הטהורה הטבעית, והאהבה הלאומית הנאורה, והאהבה האלהית הקדושה ומלאה הוד, ערוכות במערכה, "כמגדל דוד בנוי לתלפיות". אבל מה נמוכים הם הגמדים, בעלי עינים טרוטות, הזוחלים סביב לשדרת־האבנים התחתונה של מגדל עופל, ורושמים את קומתו, אשר לעב תגיע, רק כדי פשיטת ידם הקטנה ומעוף עינם, שדוק ותבלול שמו עליה מצור. ואם מראש מגדל עופל יוגד להם, שרואים את הכוכב, מלא הוד ויפעה, מיד יחליטו כמה נמוך הוא הכוכב הנהדר. נפשות כאלה, שיותר מרועה בעל לב רגש, שאהב את בת כלבא שבוע, לא יוכלו למצא בר' עקיבא, לא יוכלו ג"כ להוציא מקור לתכונת ההחלטה הנפלאה, ששיר־השירים הוא קודש קדשים, בערך כל הכתובים כי־אם ממקור האהבה הפשוטה הפרטית, אשר אותה לבדה יחזו. אבל טהורי־לב יראו את ר' עקיבא בגדלו. את ר' עקיבא המשחק כשרואה ששועל יוצא מבית קדשי הקדשים, מפני שלנפשו הענקית העתיד הרחוק נצב כהוה, את ר' עקיבא המלא צהלה לקול המונה של רומי, מפני שהאהבה האלהית הנובעת מעומק חכמת לבו הנפלאה הורתהו, עד כדי מלא ציור חי, כי רומי ואליליה כליל תחלוף, ואור ציון לעד יזרח. האהבה בתענוגים למחזה העתיד הודאי מלאה כ"כ את לבבו הטהור, עד כי לא הניחה לו מקום גם לאנחת לב על ההוה המרעיד, שהכירו רק כעב קל על פני החמה הברה בשחקים. ורק ממקור אותה הנפש, שנשמתו יצאה באחד, יצאה ההחלטה: שכל הכתובים קודש ושה"ש – קו"ק.

צרור המר דודי לי בין שדי ילין. הדבקות השכלית באלהים, אין בה כ"א שמחה ועונג. אבל הדמיונית לפעמים מרגישים בה עונג וחדות־לב ולפעמים טועמים ע"י טעם של מרירות, ואע"פ שמיצר ומימר לי מ"מ דודי הוא ובין שדי ילין. והשכל והדמיון מתאחדים אח"כ לנקודה אחת, ושם שדי מתגלה עליהם, שכל, דמיון, יוד.

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. מכירים אנו את רצון העולם, המדרגה המתגלה בתור נפש החיים שבהויה, בתור רצון פועל ושואף, שסעיפיו מתגלים בכל, בדצח"מ, בכל פרטים ופרטי פרטים ובכללי כללים, הולכים אנו עמו להיקף כללותו, באים אנו לידי החלטה, שמגמה יש לרצון זה להתעלות. מתעלה הוא ע"י מה שגילוייו הפרטיים מתעלים. נשמתיהון דצדיקיא משביעים אותו רצון, צנורותיו מתפתחים, ושפע עדנת רצונו מזיל כל טוב, חיים שלום ועדנים. ומזרמי רצון וברכה הללו מסתגל הרצון הכללי לקבל מחפץ עליון, מאור רצון ועז העולה למעלה, הגבוה ומתנשא ממנו, המקיף את העולמים האידיאליים, בכל מילואיהם, שפעת ששון וברכת עולמים. והעולם מתבסס, וכל רעיון וכל מעשה מתברך, והברכה מסגלת את המחשבות לקבל רשמי הגודל, בלא תערובת דמיוני כוב, בלא חולשה של ספקות, ובלא גרם של היזק, והכל הולך למישרים. וצדיקים שמחים לפני אלהים, עושים את עבודת הקודש, של חכמה ודעת, של מוסר וצדק, של סיגול אל קודש, אל גבורה והוד, בהכרה ברורה, במטרה מסומנת. ורוחא דמלכא משיחא הולך ופועם בעולם. קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. והרצון הנעכר אל אורו יושב, כשיבוטא בחזקה ברצון עם עמו, הגוי הגדול אשר לו אלהים קרובים אליו. ירומם בעזו, יבטא את רצונו באין מעצור, יסגל לו את עצמיותו, יאגור אל תוכו את כל נשמת אדם, כלביא יקום וכארי יתנשא, ישב רוחו, יגלה את הרצון העזיז והקדוש, את רצון אלהים בחיים, בעולם ובעולמות כולם, יבער את הרשעה, את השקר, את הזוהמא, את הפחדים, את החרפה, את המות עצמו מהעולם, יחדש את זיו המאורות, ישיב את אור השמים, אשר לבשו שקים וקדרו, לאיתנם. ועז־אלהים זה הנה הוא עומד אחר כתלנו, קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות.

כלך יפה רעיתי ומום אין בך. האהבה הגדולה, שאנחנו אוהבים את אומתנו, לא תסמא את עינינו מלבקר את כל מומיה, אבל הננו מוצאים את עצמיותה, גם אחרי הבקורת היותר חפשית, נקיה מכל מום. כלך יפה רעיתי ומום אין בך.

אני לדודי ודודי לי. לפעמים עושה היא רוח־הקודש פעולתה חרישית בתוך הגוף והנפש, מקשרת היא את כל העמקים החבויים בהם אל כל המרומים שממעל להם. ובזה האדם מתעלה, מתקדש, ומתרומם אל המרומים כולם. חש הוא בפנימיותו את כל פגישה הבאה ממעל, כי כמוה מפנימיותו, מעומק הויתו, תהומות זורמים ועולים. האספקלריאות פוגשות זו בזו, ומראות זו בזו את הוד התגלויותיהן, וכל תוכן קדוש ומרום מתערה ומשתרש בעמקי מקורו. כל נטיה טובה, כל מדה טובה, כל עבודה, כל קדושה, כל מצוה וכל יושר, מורגש הוא שפגע בנו מעולם חזק ונערץ, מעולם עתיק וחדש, מעולם רחוק וקרוב, זורם הוא, מנשמת אבות, משלשלת דור דורים, ונחמד ואהוב וחביב הוא, מלא חיים וזיו תפארה הוא. הדבור החי נושק אותנו במלא אהבה, ואנו נושקים אותו בחבה מלאה. אני לדודי ודודי לי.

אהבה בתענוגים. העונג היותר גדול הוא מה שמתענגים על העונג של ד' מצד עצמו. זה תפיס ברעותא דלבא, אע"ג דלא תפיס בשום מחשבה. וכל מגמת השכליות התורניות והעבודות כולן הן כדי לפתח שבילים לעונג בהיר עליון זה, שאין קץ להעילויים שבו, ומדרגותיו אין להן תכלית וקץ. ובכל עת שהנשמה מציירת נטף אחד מעדן עליון שבעליונים זה, נעשית מדושנת עונג, ואור האהבה ממנו הוא נובע. ושיר השירים מיוסד על נקודה זו, המתגלה באהבה בתענוגים, שכל עדוני עולמים הם רק ניצוצים קלים מאור זוהר עדן נחלי תענוגיה. אשרי המחכה לאור עדן זה, עין לא ראתה אלהים זולתך, יעשה למחכה לו.

אני לדודי ועלי תשוקתו. לא תוכל להכחיש עצמת מעלתה ואורה, הנשמה המאירה תמיד, המלאה תמיד שלהבת אש קודש וצמאון אלהי עליון, הספוגה כולה תמיד בנחלי עדנים של קודש קדשים, השרויה תמיד בתוך ספירה של שירת זמרת נגינת נועם קודש, הצמאה ומתענגת יחד. ענוגה עדינה זו יודעת היא את ערכה, שומרת ומגינה היא בגאון־ענוה על כבודה ויקרת תפארתה. וכללות הכרת ערך זו, כשם שהיא מתבלטת באותם היחידים, סגולת הדורות, בדיחי דמלכא עילאה, כך היא מתבלטת תמיד בנשמתה הכללית של כנסת ישראל, המלאה תמיד גיל קודש ושבעת תענוג ידידות אהבה. צרור המור דודי לי בין שדי ילין. אני לדודי ועלי תשוקתו.